

Дело C-28/22

**Резюме на преюдициалното запитване съгласно член 98, параграф 1 от
Процедурния правилник на Съда**

Дата на постъпване в Съда:

12 януари 2022 г.

Запитваща юрисдикция:

Sąd Okręgowy w Warszawie (Полша)

Дата на акта за преюдициално запитване:

19 ноември 2021 г.

Ищци:

TL

WE

Ответник:

Getin Noble Bank S.A.

Предмет на главното производство

Делото започва по осъдителен иск за връщането на паричните суми, заплатени от ищите в полза на банката в изпълнение на договор за ипотечен кредит, който впоследствие е обявен за недействителен. Повдигнатото от ответника възражение за задържане, основано на вземанията му към кредитополучателите за връщане на отпуснатите им средства, дава възможност на банката да отложи изпълнението на задължението си до момента, в който ищите изпълнят своето насрещно задължение или представят обезпечение за изпълнението му. Пораждането на правни последици от възражението за задържане зависи от преценката дали вземането на банката за връщане на съответните средства не е погасено по давност.

Предмет и правно основание на преюдициалното запитване

Тълкуване на член 6, параграф 1 и член 7, параграф 1 от Директива 93/13/ЕИО на Съвета от 5 април 1993 година относно неравноправните клаузи в потребителските договори (наричана по-нататък „Директива 93/13“) (ОВ L 95, 1993 г., стр. 29; Специално издание на български език, 2007 г., глава 15, том 2, стр. 273)

Преюдициални въпроси

- 1) В съответствие ли е с член 6, параграф 1 и член 7, параграф 1 от Директива 93/13/ЕИО от 5 април 1993 година относно неравноправните клаузи в потребителските договори (ОВ L 95, 1993 г., стр. 29; Специално издание на български език, 2007 г., глава 15, том 2, стр. 273) тълкуване на националното право, съгласно което при невъзможност договорът да продължи да действа след отстраняването на забранените клаузи от него началото на давността за вземанията на търговеца за връщане на даденото зависи от някое от следните събития:
 - а) предявяването на вземания или възражения от страна на потребителя спрямо търговеца във връзка с наличието на забранена клауза в договора или служебното оповестяване от съда, че е възможно някои от клаузите на договора да се обявят за забранени; или
 - б) изявлението от страна на потребителя, че е получил изчерпателна информация за последиците (правните последствия) от невъзможността да продължи да действа договорът, в това число информацията относно възможността търговецът да предяви вземанията си за връщане на даденото и относно обхвата на тези вземания; или
 - в) потвърждаването в съдебното производство, че потребителят знае (информиран е) за последиците (правните последствия) от невъзможността да продължи да действа договорът, или разясняването на тези последици от страна на съда; или
 - г) влизането в сила на решението на съда, с което се урежда спорът между търговеца и потребителя?
- 2) В съответствие ли е с член 6, параграф 1 и член 7, параграф 1 от Директива 93/13 тълкуване на националното право, съгласно което при невъзможност договорът да продължи да действа след отстраняването на забранените клаузи от него търговецът, спрямо когото потребителят е предявил свои вземания във връзка с наличието на забранени клаузи в договора, няма задължение да предприеме самостоятелни действия, за да провери дали потребителят е информиран за последиците от отстраняването на забранените клаузи от договора или невъзможността да продължи да действа договорът?

- 3) В съответствие ли е с член 6, параграф 1 и член 7, параграф 1 от Директива 93/13 тълкуване на националното право, съгласно което при невъзможност договорът да продължи да действа след отстраняването на забранените клаузи от него давността за вземанията на потребителя за връщане на даденото започва да тече преди началото на давността за вземанията на търговеца за връщане на даденото?
- 4) В съответствие ли е с член 7, параграф 1 от Директива 93/13 тълкуване на националното право, съгласно което при невъзможност договорът да продължи да действа след отстраняването на забранените клаузи от него търговецът има право да не връща това, което е получил от потребителя, докато потребителят не му предложи връщане на това, което е получил от него, или обезпечение за връщането му, при положение че при определянето на размера на даденото от потребителя няма да се вземат предвид сумите, вземането за чието връщане е погасено по давност?
- 5) В съответствие ли е с член 7, параграф 1 от Директива 93/13 тълкуване на националното право, съгласно което при невъзможност договорът да продължи да действа след отстраняването на забранените клаузи от него потребителят няма да има право на лихви за забава за цялото или част от времето след момента, в който търговецът получи поканата за връщане на даденото, в случай че търговецът упражни правото, споменато в четвъртия въпрос?

Цитирани разпоредби от общностното право и цитирана съдебна практика

член 6, параграф 1 и член 7, параграф 1 от Директива 93/13; решение на Съда от 29 април 2021 г., Bank ВРН (С-19/20, EU:C:2021:341)

Цитирани разпоредби от националното право

Член 117 от Ustawa z dnia 23 kwietnia 1964 roku Kodeks cywilny (Закон от 23 април 1964 г. — Граждански кодекс) (консолидиран текст: D.U., 2020 г., позиция 1740) (наричан по-нататък „Гражданският кодекс“)

§ 1. Освен ако в закона не е предвидено друго, имуществените вземания се погасяват по давност.

§ 2. След изтичането на давността лицето, спрямо което е налице вземането, може да не го удовлетвори, освен ако не се откаже от давността. Отказът от давност, преди да тя да е изтекла, е недействителен.

§ 2¹. След изтичането на давността не може да се иска изпълнение на вземане спрямо потребител.

Член 117¹ от Гражданския кодекс

§ 1. В изключителни случаи съдът може след претегляне на интересите на страните да не вземе предвид изтичането на давността за вземане спрямо потребител, ако това се налага по съображения за справедливост.

§ 2. Когато упражнява правомощието си по параграф 1, съдът е длъжен да вземе предвид в частност:

- 1) продължителността на давностния срок;
- 2) времето, което е изминало от изтичането на давността до момента на предявяването на вземането;
- 3) вида на обстоятелствата, поради които носителят на вземането не го е предявил, в това число влиянието на поведението на длъжника за късното предявяване на вземането от носителя.

Член 118 от Гражданския кодекс

- редакция, в сила от 1 октомври 1990 г. до 28 май 2018 г.:

Ако в специална разпоредба не е предвидено друго, давностният срок е десет години, а за вземания, произтичащи от срочни задължения или свързани с упражняването на икономическа дейност — три години.

- редакция, в сила от 29 май 2018 г., произтичаща от член 1 от Ustawa z dnia 13 kwietnia 2018 r. o zmianie ustawy - Kodeks cywilny oraz niektórych innych ustaw (Закон от 13 април 2018 г. за изменение на Гражданския кодекс и някои други закони) (D. U., 2018 г., позиция 1104):

Ако в специална разпоредба не е предвидено друго, давностният срок е шест години, а за вземания, произтичащи от срочни задължения или свързани с упражняването на икономическа дейност — три години. Независимо от това давността изтича в последния ден от календарната година, освен ако давностният срок не е по-кратък от две години.

Член 120, параграф 1 от Гражданския кодекс

Давността почва да тече от деня, в който вземането е станало изискуемо. Ако изискуемостта на вземането зависи от извършването на определено действие от страна на носителя на вземането,

давността започва да тече от деня, в който вземането щеше да е станало изискуемо, ако носителят му беше извършил действието възможно най-рано.

Член 355 от Гражданския кодекс

§ 1. Длъжникът трябва да положи грижата, която поначало се изисква при отношения от съответния вид (дължимата грижа).

§ 2. Дължимата от длъжника грижа в областта на извършваната от него икономическа дейност се определя при отчитане на търговското естество на тази дейност.

Член 385¹ от Гражданския кодекс

§ 1. Клаузите на сключен с потребител договор, които не са договорени индивидуално, не обвързват потребителя, ако определят правата и задълженията му в противоречие с добрите нрави, като грубо нарушават неговите интереси (забранени клаузи). Това не се отнася за клаузите, които определят главните задължения на страните, включително цената или възнаграждението, ако са формулирани еднозначно.

§ 2. Ако клаузата не е обвързваща за потребителя в съответствие с параграф 1, страните остават обвързани от договора в останалата му част.

§ 3. Не са индивидуално договорени клаузите, върху чието съдържание потребителят не е имал действително влияние. Това се отнася в частност за разпоредбите на типов договор, който съдоговорителят е предложил на потребителя.

§ 4. Тежестта да докаже, че клаузата е индивидуално договорена, носи страната, която се позовава на това обстоятелство.

Член 405 от Гражданския кодекс

Който без правно основание получи имуществено благо за сметка на другото, е длъжен да го върне, а ако това не е възможно, да възстанови стойността му.

Член 410 от Гражданския кодекс

§ 1. Разпоредбите на предходните членове се прилагат и за даденото без основание.

§ 2. Даденото е без основание, когато даващият не е имал задължение или не е имал задължение към получателя или когато основанието за даденото е отпаднало или целта му не е осъществена или също когато правната сделка, от която произтича задължението, е недействителна и не е станала действителна след изпълнението.

Член 455 от Гражданския кодекс

Ако срокът за изпълнение на задължението не е определен и не следва от естеството на задължението, същото трябва да се изпълни веднага след като длъжникът бъде поканен да го изпълни.

Член 481, параграф 1 от Гражданския кодекс

Ако длъжникът забави изпълнението на парично задължение, кредиторът може да иска лихви за времето на забавата дори когато не е понесъл вреди и дори когато забавата се дължи на обстоятелства, за които длъжникът не отговаря.

Член 496 от Гражданския кодекс

Ако вследствие от развалянето на договора страните трябва да си върнат взаимно даденото, всяка от тях има право на задържане, докато другата страна не предложи връщане на полученото от нея или представи обезпечение за връщането му.

Член 497 от Гражданския кодекс

Предходният член се прилага съответно при едностранно прекратяване или недействителност на взаимен договор.

Член 5 от Закона от 13 април 2018 г. за изменение на Гражданския кодекс и някои други закони

1. *Считано от деня на влизането в сила на настоящия закон, за вземанията, които са възникнали преди деня на влизането му в сила и не са погасени по давност към този ден, се прилагат разпоредбите на изменения с член 1 закон в редакцията му съгласно настоящия закон.*

...

3. *За вземанията на потребители, които са възникнали преди деня на влизането в сила на настоящия закон и не са погасени по давност към този ден и за които давностните срокове са определени в член 118*

и член 125, параграф 1 от изменения с член 1 закон, се прилагат разпоредбите на изменения с член 1 закон в досегашната му редакция.

4. Считано от деня на влизането в сила на настоящия закон, за погасените по давност вземания спрямо потребител, за които до посочения ден не е направено възражение за изтекла давност, настъпват последиците на давността, определени в изменения с член 1 закон в редакцията му съгласно настоящия закон.

Кратко представяне на фактическата обстановка и главното производство

- 1 На 7 септември 2007 г. ищците (кредитополучателите) в качеството си на потребители сключват договор за ипотечен кредит с банката, чийто правоприменик е ответникът. Сумата на кредита е определена в полски злоти (PLN), но е индексирана в чуждестранна валута — швейцарски франкове (CHF). Определената в полски злоти сума на кредита е преизчислена в швейцарски франкове по валутния курс „купува“ съгласно таблицата на курсовете на банката. Така сумата в швейцарски франкове става основата за определяне на размера на месечните вноски по кредита. Лихвеният процент по кредита се определя от лихвения процент LIBOR (CHF). Кредитополучателите са били длъжни да изплащат вноските в полски злоти, в размер, представляващ равностойността на определените в швейцарски франкове вноски по валутния курс „продава“ съгласно таблицата на курсовете на банката в деня на плащането.
- 2 Със съдебно решение от 19 ноември 2021 г. е установено, че договорът за кредит е недействителен, тъй като не може да продължи да действа след отстраняването на забранените клаузи от него. Прието е, че забранени клаузи представляват разпоредбите на договора, съгласно които за целите на разплащанията по договора се прилагат едностранно определените от банката валутни курсове и за отделните плащания се прилагат различните курсове „купува“ и „продава“.
- 3 В хода на производството кредитополучателите са информирани за възможността договорът да бъде обявен за недействителен. Указано им е също така, че в такъв случай ще са длъжни да върнат главницата по кредита незабавно след поканата от страна на банката и освен това ще може банката да предяви спрямо тях свои вземания за по-големи суми. Ищците не променят становището си.
- 4 Както в отправено пряко до ответника възражение, така и в исквата молба ищците излагат доводи за наличието на забранени клаузи в договора и за недействителност на същия. Съответно ответникът поддържа, че договорът не съдържа забранени клаузи, а преизчислителните клаузи в него са действителни и поражат правни последици. Затова той отказва да върне получените суми.

- 5 На 9 юли 2021 г. на ищците са връчени писма от банката, които съдържат изявление от нейна страна, че упражнява правото си на задържане на сумите, които ищците са ѝ дали евентуално без основание, докато те не предложат връщане на полученото от тяхна страна, а именно на сумата на кредита, отпуснат от банката съгласно договора за кредит, или представят обезпечение за връщането му.

Основни доводи на страните в главното производство

- 6 Страните спорят по въпроса дали са погасени по давност вземанията на банката за връщане на сумата, усвоена от ищците като главница по кредита.
- 7 Ищците твърдят, че давностният срок за вземанията на банката е започнал да тече в момента, в който банката е получила изпратеното ѝ от ищците възражение с покана за плащане, в което ищците оспорват действителността на договора, или в момента на връчването на преписа от исковата молба. И двете събития настъпват през 2017 г., което означавало, че вземанията на банката са се погасили по давност през 2020 г. По-нататък те изтъкват, че оспорването на действителността на договора или на негови клаузи не бива да се свежда до съдебното производство. Обратното разбиране би било твърде стеснително, тъй като би ограничило предоставената с Директива 93/13 възможност за защита на интересите на потребителя.
- 8 Ответникът пък поддържа, че давността за вземането на банката още не е започнала да тече, а ще започне да тече от момента на влизането в сила на съдебното решение по спора относно действието на договорните клаузи и действителността на договора за кредит. Ответникът също така оспорва възможността да се приеме, че нормите на Директивата могат да създават права и задължения за страните в процеса.

Кратко изложение на мотивите за запитването

- 9 Преюдициалното запитване се опира на произтичащите от националното право разбирания, че последицата от включването на забранените клаузи в договора и отстраняването им от него е недействителност на този договор, което пък води до възникването на вземане за връщане на взаимно даденото по договора, което произтича от задължението за връщане на даденото без основание (член 410 от Гражданския кодекс). Поради недействителността на договора ответникът има право на възражение за задържане на това, което е получил от ищците, докато те не му предложат връщане на усвоената сума или представят обезпечение за връщането ѝ, при условие че към момента на предявяването на възражението вземането на банката не е погасено по давност.
- 10 Запитващата юрисдикция, като се позовава на практиката на Sąd Najwyższy (Върховен съд, Полша) (тълкувателно решение от 7 май 2021 г., III CZP

6/21), по-конкретно припомня, че разпоредбата на член 385¹ от Гражданския кодекс, с която се транспонира Директива 93/13, и по-конкретно член 6 от нея, трябва да се разбира в смисъл, че неравноправната клауза не поражда последици от самото начало (*ab initio*) и по силата на самия закон (*ipso iure*), което съдът е длъжен служебно да установи. Потребителят, който е запознат с неравноправността на дадена клауза обаче, може да се противопостави на неприлагането ѝ, като даде съгласието си тя да го обвързва. Това ще породи последици само ако потребителят е бил изчерпателно информиран за правните последици, които могат да произтекат от окончателното лишаване на клаузата от действие (недействителност). Той трябва и да е информиран за възможността да потвърди клаузата в разумен срок и за възможността да изрази обвързващо мнение дали последиците от трайното лишаване на договора от действие (недействителност) биха били особено неблагоприятни за него. Ако не даде съгласие, стига се до трайно лишаване на съответната забранена клауза от действие (недействителност). Ако договорът за кредит не може да продължи да действа без тази клауза, възниква право за потребителя и за кредитодателя да искат връщане на паричните суми, които са дали в изпълнение на договора.

- 11 Санкцията във връзка с включването на забранени клаузи в договора следва да води до това, че от деня на отказа да се потвърди клаузата, без която договорът за кредит не може да действа, или от деня на изтичането на срока за потвърждаването ѝ, без да има потвърждение, висящото състояние (висяща недействителност, тоест договорът не поражда правни последици) се преустановява, а договорът окончателно изгубва действие (става недействителен) или започва да действа с обратна сила (*ex tunc*) във вариант, включващ заместващи разпоредби. Запитващата юрисдикция обаче забелязва някои свързани с тази санкция неясноти, произтичащи от фактическото поставяне на изискване към потребителя да направи волеизявление за оспорване на забранените клаузи и да потвърди това действие чрез редица формалности. Съмнения предизвикват по-конкретно последиците, които произтичат от тази конструкция при определянето на началото на давността за вземанията на търговеца и срока на изискуемост на вземанията, в това число при определянето дали длъжникът е в забава за изпълнение, което е основанието за възникване на задължение за заплащане на законните лихви за забава.
- 12 Поради липсата на съответни разпоредби, които да регламентират тези въпроси, съдът намира за необходимо да достигне до такова тълкуване на общите разпоредби, което би отговаряло на целите на Директива 93/13, като най-вече е налице потребност от тълкуване на разпоредбите на този правен акт във връзка с отражението на съдържащата се в него уредба върху обхвата на взаимните задължения на страните в случай на невъзможност да се запази действието на съдържащия неравноправни клаузи договор.
- 13 Необходимо е също така да се уточни какъв е обхватът на изискването — произтичащо от решение на Съда от 29 април 2021 г., *Bank ВРН* (С-19/20,

EU:C:2021:341) — да се разяснят на потребителя реституционните ефекти от недействителността на неравноправните клаузи в договора. По-конкретно трябва да се изясни дали изводът за необходимост от такива разяснения може да има отражение върху обхвата на правата и задълженията на страните във връзка със съответните им вземания за връщане на даденото. По-конкретно запитващата юрисдикция взема предвид това, че Съдът вече е пояснил, че за да е напълно ефективна предвидената от Директивата защита, е необходимо националният съд, който е констатирал служебно неравноправния характер на дадена клауза, да може да изведе всички последици от това заключение, без да чака потребителят, който е информиран за правата си, да представи искане, в което настоява за отмяна на посочената клауза (решение от 21 декември 2016 г., *Gutiérrez Naranjo* и др., C-154/15, C-307/15 и C-308/15, EU:C:2016:980, т. 59 и цитираната съдебна практика).

- 14 Освен това изглежда, че под всички последици от констатацията за неравноправност на клаузата трябва да се разбира и да му се осигурят вземанията за връщане на даденото.
- 15 Що се отнася до **първия въпрос (раздел I, точка 1)**, целта е да се установи дали нормите на Директива 93/13 имат отражение за тълкуването на разпоредбите на националното право относно давността, и главно давността за вземанията за връщане на даденото вследствие от недействителност на договор за кредит.
- 16 Вземането за връщане на даденото без основание става изискуемо, ако не бъде изпълнено незабавно след поканването на длъжника да изпълни в посочен в поканата срок. Ако изискуемостта на вземането зависи от извършването на определено действие от страна на носителя на това вземане, давността започва да тече от деня, в който вземането щеше да стане изискуемо, ако носителят беше извършил действието възможно най-рано.
- 17 Приема се, че давността за вземанията на търговеца за връщане на даденото без основание може да започне да тече едва от момента, в който договорът трайно изгуби действие, като се изтъква, че докато въпросът за действителността на договора е висящ, търговецът не може да иска изпълнение на уговорените в този договор задължения. Той не може и да иска връщане на даденото без основание, тъй като решението дали ще остане обвързан от клаузата и от договора зависи по принцип от потребителя. Щом обаче търговецът не може да предяви такова искане и съответно да направи изискуеми своите вземания за връщане на даденото, няма как да започне да тече давността им. Положението се променя едва в случай че потребителят потвърди или откаже да потвърди неравноправната клауза.
- 18 Давността за вземанията на потребителя за връщане на даденото без основание пък не може да започне да тече, преди той да узнае или да е бил

длъжен, разумно погледнато, да знае за неравноправността на клаузата. Едва тогава потребителят може да отправи покана до търговеца за връщане на даденото (член 455 от Гражданския кодекс), тоест да извърши действието, предвидено в член 120, параграф 1 от Гражданския кодекс.

- 19 Що се отнася до **буква а) от първия въпрос (раздел I, точка 1, буква а)**, в светлината на тълкуването на разпоредбите относно давността за вземанията на търговеца, съгласно което за да започне да тече давността, се изискват действия от страна на потребителя, възникват съмнения дали това не е в разрез с ефективността на защитата, която Директива 93/13 гарантира на потребителя. При това положение търговецът, който предлага на потребителите договори с неравноправни клаузи, може фактически да се освободи от отговорност за съдържанието на тези договори, ако потребителят не предприеме никакви действия. Цялата предвидена в Директивата система за защита на потребителя всъщност се опира на разбирането за необходимостта от изравняване на разликите в преговорните възможности на страните и в степента им на информираност за правата, които притежават. Потребителите може да не знаят, че дадена клауза в договора е неравноправна, или да не си дават сметка за обхвата на правата, произтичащи за тях от Директива 93/13 (решение на Съда от 10 юни 2021 г., BNP Paribas Personal Finance, C-776/19—C-782/19, EU:C:2021:470, т. 45 и цитираната съдебна практика). Това поставя въпроса за осъществяването на произтичащото от член 7, параграф 1 от Директивата задължение за осигуряване на подходящи и ефективни мерки за предотвратяване на употребата на неравноправни клаузи в договори, сключени с потребители.
- 20 Съмнения възникват и дали ще е изпълнено произтичащото от член 6, параграф 1 от Директивата задължение да се гарантира, че включените неравноправни клаузи в потребителски договори няма да са обвързващи за потребителя в съответствие с условията на националното право. Всъщност, ако се приеме, че въпреки включването на неравноправни клаузи в договора търговецът е освободен от задължението да върне полученото в съответния срок, то клаузата фактически ще има последици за положението (правата и задълженията) на потребителя.
- 21 Същевременно установяването по съдебен ред на неравноправността на такава клауза поначало трябва да води до връщането на потребителя в правното и фактическо положение, в което той би се намирал, ако нямаше такава клауза. Така определената последица обаче не предполага потребителят да е освободен от задължението да върне това, което е получил без основание.
- 22 Освен това както член 6, параграф 1 от Директива 93/13, така и член 385¹, параграф 1 от Гражданския кодекс предвиждат неравноправната (забранената) клауза да не е обвързваща само едностранно, за потребителя. Търговецът не може едностранно да се позовава на неравноправността на договорните клаузи и на това основание да предявява вземания спрямо

потребителя. Правата, произтичащи от наличието на забранени клаузи в договора, са права само на потребителя. Видимо не би следвало като последица от прилагането на разпоредбите за защита на потребителите да се стига дотам търговецът да е задължен да предяви вземанията си за връщане на полученото в изпълнение на договора непосредствено след изпълнението (а потребителят да е длъжен да го върне). Тогава потребителят би могъл да се окаже принуден по икономически причини да изрази съгласие да остане обвързан с неравноправните клаузи.

- 23 Затова запитващата юрисдикция също така не вижда пречки — с посочените по-нататък изключения — за това давността за вземанията на търговеца да започва да тече от момента, в който той е узнал, че потребителят насочва спрямо него свои вземания, произтичащи от наличието на неравноправни клаузи в договора. Окончателното изясняване на този въпрос изисква да се прецени дали и доколко принципите по член 6, параграф 1 и член 7, параграф 1 от Директива 93/13 имат отражение върху тълкуването на националното право, което урежда правилата за връщане на даденото и уреждане на отношенията между страните.
- 24 Що се отнася до **букви б) и в) от първия въпрос (раздел I, точка 1, букви б) и в)**, те се отнасят до съмнения във връзка с въвеждането на допълнителни изисквания към потребителя във връзка с необходимостта да прави и изявление, че е информиран за последиците от оспорването на неравноправните договорни клаузи.
- 25 В случай че потребителят направи искане за връщане на даденото, което предполага целият договор да е трайно лишен от действие (недействителен), търговецът (кредитодателят), срещу когото е насочено това искане, може да не знае дали при отправянето на искането потребителят е бил информиран за последиците от неравноправността на клаузата. Това обаче е съществен въпрос, тъй като има значение за началото на давността за вземанията на търговеца за връщане на даденото.
- 26 Търговецът обикновено няма сигурна възможност да знае каква информация е получил потребителят извън процеса. Предявяването от потребителя на искане за връщане на даденото въз основа на твърдение за цялостна и трайна липса на действие (недействителност) на договора за кредит не може да се приеме за равнозначно на преустановяване на висящата недействителност на този договор, ако не е съпътствано от изрично изявление от потребителя, че е получил изчерпателна информация. В хода на производството съдът може сам да компенсира липсата на такова изявление, като изпълни изискването за информиране, а ако след получаването на съответната информация потребителят потвърди, че поддържа искането си за връщане на даденото, това ще е равнозначно на отказ от потвърждаване на клаузата и (евентуално) на несъгласие да му се предоставя защита от последиците от цялостна и трайна липса на действие (недействителност) на договора.

- 27 Според запитващата юрисдикция налагането на задължение на потребителя наред с предявяването на вземанията си спрямо търговеца да направи и допълнителни изявления, още повече когато по условие тези изявления се потвърждават едва при проверката в хода на съдебното производство, може да направи практически невъзможно или прекомерно трудно упражняването на правата, които Директива 93/13 предоставя на потребителя.
- 28 В решение от 29 април 2021 г., Bank ВРН (С-19/20, ЕУ:С:2021:341) Съдът постановява, че член 6, параграф 1 от Директива 93/13 във връзка с член 47 от Хартата на основните права на Европейския съюз трябва да се тълкува в смисъл, че националният съд, който установява неравноправността на клауза в договор между продавач или доставчик и потребител, трябва да информира последния — в рамките на националните процесуални разпоредби и след обсъждане при условията на състезателност — за правните последици от обявяването на такъв договор за недействителен, независимо дали потребителят е представяван по делото от професионален пълномощник. Видимо посоченото задължение се отнася (т. 92 и 93 от решението) до случая, при който до установяване на неравноправността на договорната клауза и извеждането на съответните последици от това се стига вследствие на служебно обсъждане на този въпрос от съда.
- 29 Неоснователно е също така да се приеме, че въпреки насочването на определени вземания спрямо него и знанието му за становището на потребителя търговецът може да остане пасивен и да не предприеме никакви действия включително преди изтичането на давността.
- 30 Освен това невъзможността да се породят последици от искането на потребителя, когато то не отговаря на изискванията, поставени от Sąd Najwyższy (Върховен съд), би следвало да има за последица и това, че търговецът би бил в забава при изпълнението на своето задължение едва от момента на влизането в сила на съдебното решение. Това изключва възможността да се присъдят лихви на потребителя за времето от предявяването на вземането до влизането в сила на съдебното решение. Това би означавало да е допустима ситуацията, при която търговецът може не само да отхвърли предявеното вземане, но и без особени последици да бездейства в очакване на по-нататъшните действия на потребителя, разчитайки, че той може да няма интерес или възможност да започне съдебен спор.
- 31 Според запитващата юрисдикция това не само би затруднило прекомерно потребителя да упражни правата си по Директивата, но и в значителна степен би премахнало изисквания възпиращ ефект на системата за защита на потребителите. Всъщност търговецът би могъл да разчита на това, че след като отхвърли исканията им, част от потребителите ще се отказват от по-нататъшна защита на правата си. По отношение на онези от тях, които все пак проявят по-голяма решителност, той няма да понесе никакви

практически последици от забавянето, с което би удовлетворил основателните им искания.

- 32 Независимо от изложеното по-горе, приетият подход като че ли е в съответствие с принципа на равностойност, тъй като от страната по договор, който е недействителен по друга причина, а не вследствие от наличието на неравноправни клаузи в него, не се очаква да изпълнява други изисквания, освен да отправи покана за връщане на даденото, за да се стигне до изискуемост на вземането ѝ за връщане.
- 33 За спазването на принципа на равностойност се изисква разглежданото национално правило да се прилага еднакво към правните средства за защита при нарушаване на правото на Съюза и към правните средства за защита при неспазване на вътрешното право със сходен предмет и основание (решение от 9 юли 2020 г., Raiffeisen Bank и BRD Groupe Société Générale, C-698/18 и C-699/18, EU:C:2020:537, т. 76 и цитираната съдебна практика).
- 34 Що се отнася до **буква г) от първия въпрос (раздел I, точка 1, буква г)**, ако окончателното отпадане на обвързващата сила на договора зависи от влизането в сила на съдебното решение относно неравноправността на неговите разпоредби, това като че ли отслабва позициите на потребителя по начин, който застрашава постигането на целите на Директива 93/13. Всъщност потребителят изгубва възможността да направи волеизявление, че остава обвързан от забранените клаузи или че иска те да бъдат заменени с други разпоредби, едва при окончателното приключване на спора. От този момент търговецът вече би следвало да може да предяви вземанията, произтичащи от недействителността на договора. Това би следвало да се отразява не само на началото на давността за вземанията на търговеца, но и на последицата, изразяваща се в изключване на възможността да се присъдят лихви на потребителя за времето от предявяването на вземането до влизането в сила на съдебното решение. В такъв случай търговецът не би имал интерес да удовлетвори вземанията на потребителя, основани на разпоредбите, с които се транспонира Директива 93/13. Това видимо би застрашило предвиденото в член 7, параграф 1 от Директивата задължение за осигуряване на подходящи и ефективни мерки за предотвратяване на употребата на неравноправни клаузи в договорите с потребители.
- 35 Освен това се нарушава и задължението по член 6, параграф 1 от Директивата, като се има предвид, че времето, през което неравноправните клаузи ще имат фактическо отражение върху правата и задълженията на потребителя, ще продължава до момента на приключването на спора.
- 36 Тезата, че е необходимо влязло в сила съдебно решение по въпроса, като че ли е и в разрез с разбирането — фундаментално за установената с Директива 93/13 система за защита на потребителите — че неравноправната клауза трябва да се приеме за несъществуваща, а не за подлежаща на отмяна от момента на влизането в сила на решението на съда.

- 37 Затова според запитващата юрисдикция също така трябва да се приеме, че член 6, параграф 1 и член 7, параграф 1 от Директива 93/13 не допускат тълкуване на националното право, съгласно което при невъзможност договорът да продължи да действа след отстраняването на забранените клаузи от него давността за вземанията на търговеца за връщане на даденото зависи не само от предявяването спрямо търговеца на вземанията или възраженията на потребителя, основаващи се на наличието на забранени клаузи (или от служебното оповестяване от съда, че е възможно някои от клаузите на договора да се обявят за забранени), но и от представянето на по-нататъшни изявления от потребителя или потвърждаването в съдебното производство, че потребителят знае (информиран е) за последиците (правните последиствия) от невъзможността да продължи да действа договорът, или разясняването на тези последици от съда, а в частност и от влизането в сила на съдебното решение, с което се урежда спорът между търговеца и потребителя.
- 38 **С втория въпрос (раздел I, точка 2)** запитващата юрисдикция иска да се установи дали когато е длъжен да знае, че сключваният от него договор съдържа забранени клаузи, или когато потребителят е предявил вземанията си спрямо него, търговецът е свободен да не предприема действия с цел проверка на необходимостта да отправи покана до потребителя за връщане на даденото във връзка с изискуемостта на неговите вземания за връщане.
- 39 Ако се приеме, че член 6, параграф 1 и член 7, параграф 1 от Директивата не са пречка да се смята, че всички последици от недействителността на договора настъпват едва след като потребителят направи изявлението, че е получил изчерпателна информация за тези правни последици, трябва да се изясни дали гарантирането на ефективността на системата за защита на потребителите не изисква търговецът по собствена инициатива да предприема действия, за да провери дали потребителят е информиран за възможността договорът да бъде обявен за недействителен и за свързаните с това последици. Това може да се изразява в даването на съответни разяснения на потребителя относно насрещните права и задължения при недействителност на договора, в частност относно вземанията, които би имал тогава потребителят.
- 40 Да се приеме, че търговецът е длъжен самостоятелно да предприема действия с цел да установи дали потребителят е действително информиран и че пропускът му да предприеме такива действия се отразява на преценката дали са погасени по давност вземанията му, като че ли е извод, който би бил симетричен на извода, че началото на давността за вземанията на потребителя зависи от това дали е имал възможност да се запознае с правата си. И двете страни по договора биха имали задължение да предприемат действия с цел защита на правата си — в рамките на изискването за полагане на дължимата грижа — веднага щом обстоятелствата, рационално погледнато, сочат наличие на такава необходимост. Всеки пропуск пък би водел до възникване на възможност за погасяване по давност на вземанията

за връщане на даденото. Това задължение би трябвало да се отнася в частност до търговците, чиито общи условия, пренесени след това в договора с потребителя, вече са били подложени на преценка по реда за абстрактен контрол и това е довело до вписването на съответните клаузи в регистъра на забранените договорни клаузи (вж. решение на Съда от 21 декември 2016 г., *Biuro podróży „Partner“*, C-119/15, EU:C:2016:987).

- 41 Поради това според запитващата юрисдикция би следвало да се приеме, че тълкуването на член 6, параграф 1 и член 7, параграф 1 от Директива 93/13 не допуска тълкуване на националното право, съгласно което при определянето на началото на давността не се взема предвид задължението на търговеца да предприема самостоятелни действия, за да провери дали потребителят е информиран за последиците от отстраняването на забранените клаузи от договора или от невъзможността да продължи да действа договорът.
- 42 Отговорът на **третия въпрос (раздел I, точка 3)** е от значение, в случай че в отговор на първия и втория въпрос се приеме за допустимо началото на давността за вземанията на търговеца да зависи от някое събитие, което настъпва по-късно от момента, в който той получава поканата да върне даденото от потребителя или друго изявление за оспорване на действието на клаузите на договора или неговата действителност.
- 43 Въпросът за погасяването по давност на вземанията на потребителя спрямо търговеца е предмет на преюдициалното запитване по дело C-81/21. По дело C-81/21 съдът е питал дали член 6, параграф 1 и член 7, параграф 1 от Директива 93/13 допускат тълкуване, съгласно което началото на давността за вземанията на потребителя за връщане на даденото в изпълнение на договора се определя от момента на това изпълнение.
- 44 Поради дългия, десетгодишен давностен срок за вземанията на потребителя няма основания за прекомерно фактическо удължаване на този срок чрез търсене на обстоятелства, които да отлагат началния момент на срока, стига само срокът да изтича в момент, в който потребителят е могъл или е можел, разумно погледнато, да узнае за неравноправността на клаузата, но и да предяви съответните вземания.
- 45 Това становище обаче може да не е правилно, ако се приеме, че давността за търговеца не започва да тече чак до момента, в който не само потребителят предяви вземанията си, но и бъдат изпълнени допълнителни условия.
- 46 Очевидно е, че потребителят узнава, а още повече може да узнае за своите вземания още преди да изпрати покана до търговеца да върне полученото, а още повече преди евентуално да направи изявление, че е информиран за последиците от недействителност на договора. Неблагоприятните последици от това са смекчени чрез диференцирането на давностните срокове (три години за вземанията на търговеца, 10 или 6 години за вземанията на

потребителя). И все пак е възможна ситуация, при която би се оказало, че най-малкото част от вземанията на потребителя са погасени по давност още преди той да реши да отправи покана за изпълнение до търговеца или пък да предяви вземанията си по съдебен ред.

- 47 Според запитващата юрисдикция би трябвало при това положение да се прецени дали ако се приеме, че давността за вземанията на търговеца започва да тече с настъпването на което и да е от описаните в първия въпрос събития, не би трябвало по съображения за ефективност на гарантираната с Директива 93/13 защита на потребителите да се приеме, че давността за неговите вземания не може да започне да тече, а още по-малко да изтече, преди да е настъпило това събитие.
- 48 Отговорът на **четвъртия въпрос (раздел I, точка 4)** е необходим, в случай че се приеме, че няма пречки вземанията на потребителя за връщане на даденото да се погасяват по давност независимо от и включително по-рано от вземанията на търговеца.
- 49 Ако вземанията на потребителя за връщане на даденото се погасят по давност, преди търговецът да повдигне възражение за задържане, обхващащо изцяло даденото в полза на потребителя, ще се стигне дотам, че потребителят ще може да си върне частично даденото само ако предложи да върне изцяло даденото от търговеца. Следователно вземанията на двете страни за връщане на даденото няма да са еднакви по обхват.
- 50 Съдът вече е постановил (решение от 10 юни 2021 г., BNP Paribas Personal Finance, C-776/19—C-782/19, EU:C:2021:470, т. 39 и 40 и цитираната съдебна практика), че член 6, параграф 1 и член 7, параграф 1 от Директивата допускат национална правна уредба, която обвързва с давностен срок иска, с който се претендират реституционните последици от установяването на неравноправност на дадена договорна клауза. Противопоставянето на давностен срок на исковете с реституционен характер, предявени от потребители с оглед на претендирането на права, които те черпят от Директива 93/13, само по себе си не противоречи на принципа на ефективност, но не бива прилагането му да прави на практика невъзможно или прекомерно трудно упражняването на правата, предоставени с тази директива.
- 51 Не изглежда обаче да е възможно да бъдат изпълнени изведените от Съда изисквания, ако само вземанията на потребителя за връщане на даденото са ограничени във времето. Опасността за ефективността и възможността за упражняване на предоставените от Директивата права се състои преди всичко в това толкова късно да започне да тече давността за вземанията на търговеца, че въпреки значително по-кратката продължителност на давностния срок те все пак винаги да се погасяват след момента, в който би могло да се стигне до погасяване на част от вземанията на потребителя.

- 52 Що се отнася до **петия въпрос (раздел I, точка 5)**, настоящият състав би желал да се установи съвместимо ли е с произтичащите от Директива 93/13 принципи за защита на потребителите тълкуване на националното право, което ограничава възможностите на потребителя да си върне даденото по договора, като изключва отговорността на търговеца за забава при удовлетворяването на основателните искания на потребителя.
- 53 Съмненията на съда са свързани с два проблема, първият от които произтича от обстоятелството, че ако се приеме, че висящото състояние на договора продължава до момента на настъпването на някое от събитията, описани в букви б)—г) от първия въпрос, търговецът няма да е в забава от момента на поканата да върне даденото му без основание, а от момента, в който се потвърди, че потребителят е информиран за последиците от невъзможността да продължи да действа договорът (недействителност) и се отказва от защитата от тези последици.
- 54 Тълкуването, съгласно което изискуемостта на вземанията на потребителя зависи от представянето на съответно изявление от негова страна, фактически води до лишаване на потребителя от правото на лихви за забава за период, който предвид продължителността на съдебните производства може да достига няколко години. Това би представлявало значително намаляване на ефективността на защитата на потребителите, а и би било в разрез с принципа на равностойност.
- 55 Вторият проблем е свързан с определянето на момента, от който отпада забавата на длъжника, когато той упражни правото на задържане на дължимото от него, докато другата страна не му предложи изпълнение на неговите вземания или обезпечение за тях. Забавата на длъжника всъщност е основната предпоставка за възникването на задължение за заплащане на лихви за забава.
- 56 В зависимост от възприетото тълкуване забавата отпада или изцяло (възражението за задържане има обратно действие), или само от момента на изявлението за упражняването на правото на задържане и тогава на потребителя ще се дължат лихви за забава от момента, в който изтича срокът, в който търговецът е трябвало да изпълни задължението си, след като е получил покана за това, до момента на предявяването на възражението за задържане.
- 57 Тъй като при споровете относно договори за кредит, какъвто е спорът по настоящото дело, възражението за задържане се прави при условията на евентуалност (главното твърдение на търговеца е, че предявените вземания на потребителя не съществуват), търговецът не е готов да изпълни задълженията си към потребителя, а правото на задържане не е единствената причина за бездействието му в това отношение. Затова възникват съмнения дали досегашното тълкуване на националното право във връзка с последиците от повдигането на възражение за задържане може да се

съвмести с принципа на ефективност на гарантираната с Директива 93/13 защита на потребителите и със задължението за осигуряване на подходящи и ефективни мерки за предотвратяване на употребата на неравноправни клаузи в договорите с потребители (член 7, параграф 1 от Директивата).

- 58 Затова би следвало да се приеме, че член 7, параграф 1 от Директива 93/13 не допуска тълкуване на националното право, което при невъзможност договорът да продължи да действа след отстраняването на забранените клаузи от него ограничава по някакъв начин отговорността на търговеца за забавата за връщане на даденото от потребителя, обхващаща целия период от момента, в който потребителят оспори неравноправните клаузи или действителността на договора, до момента, в който търговецът изрази готовност да удовлетвори вземанията на потребителя.

РАБОТЕН ДОКУМЕНТ